

Валентина Старополь,

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти
спеціальності 016 Спеціальна освіта,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

Олександр Борейко,

кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти,
андрагогіки та управління,
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ІНКЛЮЗИВНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Інклюзивне освітнє середовище в умовах трансформації сучасної української освіти набуває особливої значущості. Його формування є невід'ємною складовою реалізації права кожної дитини на якісну, доступну та безпечну освіту, закріпленого у міжнародних актах та вітчизняному законодавстві [2; 6]. Інклюзія як провідний принцип розвитку освіти базується на цінностях рівності, поваги до різноманіття, соціальної справедливості та недискримінації, що вимагає змін не лише в методиках викладання, а й у світогляді педагогів, учнів та батьків [1, с. 10].

Інклюзивне освітнє середовище – це складна багатовимірна система, що охоплює організаційно-педагогічні, психолого-соціальні та матеріально-технічні компоненти. Його основне завдання – створити умови, в яких кожен учень, незалежно від індивідуальних особливостей розвитку, рівня підготовки, соціального статусу чи стану здоров'я, міг би брати активну участь у навчальному процесі та розкривати свій потенціал [1, с. 15].

Особливу увагу приділяють формуванню доброзичливої атмосфери, побудованої на взаємоповазі, прийнятті та підтримці. Таке середовище стимулює розвиток не лише академічних навичок, а й соціально-емоційної компетентності учнів [3, с. 25].

Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному класі потребує системної професійної підготовки та постійного вдосконалення навичок [3, с. 30]. Вчителі повинні оволодіти сучасними методами диференційованого навчання, розвивати емпатію, стресостійкість та здатність до партнерської взаємодії у міждисциплінарних командах [1, с. 32]. Асистент учителя, тьютор, психолог, логопед, дефектолог працюють злагоджено, формуючи єдину освітню траєкторію дитини з ООП [7, с. 20].

Інклюзивне середовище потребує спеціалізованих меблів, адаптованого обладнання, засобів альтернативної комунікації, навчальних ресурсів з урахуванням сенсорних і фізичних потреб дітей [1, с. 40]. Важливе просторове планування: безбар'єрний доступ, зонування класів, створення зон відпочинку та індивідуальної роботи [3, с. 42].

Адаптивні навчальні програми та методики з індивідуальним підходом дозволяють уникати фрустрації, розвивати інтерес до навчання [3, с. 80]. Ефективні методи: використання наочності, ігрових технологій, навчання у співпраці, проектна діяльність [7, с. 35]. Чітко визначені цілі та критерії оцінювання створюють прозору систему зворотного зв'язку [1, с. 75].

Соціальні навички дітей з ООП формуються через програми наставництва, спільні ігри та групові заняття, що сприяє позитивному ставленню до різноманітності і запобігає булінгу [3, с. 83].

Інтерактивні платформи, онлайн-тренажери, електронні підручники, пристрої з голосовим управлінням забезпечують доступність освіти для дітей з різними потребами [1; 3]. Досвід пандемії COVID-19 показав необхідність інтеграції інклюзії в цифрові сервіси [1, с. 90].

Батьки є партнерами освітнього процесу. Консультації, тренінги та зустрічі з фахівцями підвищують ефективність навчання та формують довіру до закладу [3, с. 88; 1, с. 92].

В Україні зростає кількість шкіл з інклюзивними класами та ресурсних центрів [5; 4]. Порівняння з міжнародними моделями: Фінляндія – раннє виявлення проблем, Канада – підтримувальний супровід, Велика Британія – система SEN [3, с.102; 7, с. 40].

Інклюзія регламентується Конвенцією ООН про права осіб з інвалідністю [2], Законом України «Про освіту» [5], Законом «Про повну загальну середню освіту» [6] та Постановою КМУ № 872 [4]. На практиці виникають кадрові, фінансові та організаційні бар'єри [1, с. 98].

Інклюзивне середовище сприяє розвитку емпатії, толерантності та соціальної відповідальності дітей [3, с. 110; 7, с. 45].

Необхідно створювати методичні рекомендації, навчально-методичні посібники та програми підвищення кваліфікації педагогів [1, с. 105]. Важлива роль університетів та освітніх кластерів [3; 7].

ЛІТЕРАТУРА

1. Єрмаков І. Педагогіка інклюзії: теорія і практика. Київ : Освіта України, 2020. 256 с.
2. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю : міжнародний документ від 13 груд. 2006 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_875 (дата звернення: 12.10.2025).
3. Крутій К. А. Інклюзивна освіта: проблеми та перспективи розвитку. Одеса : БМВ, 2019. 240 с.
4. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України № 872 від 15 серп. 2011 р. *Офіційний вісник України*. 2011. № 64.
5. Про освіту : Закон України від 05 верес. 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради України*. 2017. № 38-39. Ст. 380.
6. Про повну загальну середню освіту : Закон України від 16 січ. 2020 р. № 463-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2020. № 6. Ст. 41.
7. Шипіцина Л. Теоретико-методологічні засади інклюзивної освіти. Харків : Ранок, 2021. 212 с.